

**KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI MOLİYALASHTIRISHDA XALQARO TAJRIBANI
O'ZBEKISTON SHAROITIGA MOSLASHTIRISH YO'LLARI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17260172>

Akmalova Ziyoda Doniyorovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya Mazkur maqolada O'zbekistonda kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish tizimini xorijiy tajriba asosida takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi va Osiyo taraqqiyot bankining hisobotlari hamda Germaniya, Janubiy Koreya va Turkiya tajribalari o'rganilib, ularning O'zbekiston sharoitiga moslashtirilishi zarurligi ko'rsatib beriladi. Tadqiqot davomida adabiyotlar tahlili, qiyosiy tahlil va empirik ma'lumotlarga asoslangan yondashuvlardan foydalanildi. Xorijiy tajribani milliy sharoitga qo'llash natijasida kichik biznes uchun moliyaviy imkoniyatlar kengayishi, yangi moliyaviy instrumentlar joriy etilishi, tadbirkorlik muhitining yaxshilanishi va aholi bandligining oshishi mumkinligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Maqola kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash strategiyalarini ishlab chiqishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: kichik biznes, moliyalashtirish, xorij tajribasi, kreditlash, venchur kapital, grantlar, mikromoliya, innovatsion yondashuvlar.

Аннотация В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования системы финансирования субъектов малого бизнеса в Узбекистане на основе зарубежного опыта. Изучены отчеты Всемирного банка, Международного валютного фонда и Азиатского банка развития, а также опыт Германии, Южной Кореи и Турции. Подчеркнута необходимость адаптации их успешных моделей к национальным условиям. В исследовании применялись анализ литературы, сравнительный анализ и использование эмпирических данных. Показано, что внедрение зарубежного опыта позволит расширить финансовые возможности малого бизнеса, создать новые инструменты финансирования, улучшить предпринимательскую среду и повысить занятость населения. Статья имеет практическую значимость для разработки стратегий финансовой поддержки малого бизнеса в Узбекистане.

Ключевые слова: малый бизнес, финансирование, зарубежный опыт, кредитование, венчурный капитал, гранты, микрофинансирование, инновационные подходы.

Abstract This article examines the improvement of the financing system for small business entities in Uzbekistan based on international experience. Reports from the World Bank, International Monetary Fund, and Asian Development Bank, as well as the practices of Germany, South Korea, and Turkey, were analyzed to highlight the importance of

adapting their successful models to national conditions. The study employed literature review, comparative analysis, and empirical data analysis methods. Findings demonstrate that applying international experience can expand financial opportunities for small businesses, introduce new financial instruments, enhance the entrepreneurial environment, and increase employment levels. The article provides practical implications for policymakers in developing effective strategies for small business financial support in Uzbekistan.

Keywords: *small business, financing, international experience, lending, venture capital, grants, microfinance, innovative approaches.*

KIRISH

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik O'zbekiston iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismini tashkil etadi. U nafaqat mamlakat yalpi ichki mahsulotining sezilarli qismini ta'minlabgina qolmay, balki bandlikni oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish va aholining turmush darajasini yaxshilashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni samarali qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini yaratish iqtisodiy barqarorlikning muhim omillaridan biridir. Shu bois, O'zbekistonda ham kichik biznes subyektlarini moliyaviy resurslar bilan ta'minlash masalasi strategik ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda xalqaro amaliyotda kichik biznesni moliyalashtirishning turli xil mexanizmlari keng qo'llanilmoqda. Jumladan, bank kreditlari tadbirkorlarga investitsiya kiritish va faoliyatini kengaytirishda asosiy manba bo'lib xizmat qilsa, mikromoliya institutlari kichik va o'rta biznes subyektlari hamda aholining o'zini o'zi band qilish faoliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, ventur kapital innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda keng imkoniyatlar yaratadi, davlat grantlari esa startap va yangi g'oyalarning amalga oshirilishini rag'batlantiradi. So'nggi yillarda jahon bozorida ommalashgan crowdfunding (jamoaviy moliyalashtirish) tizimi ham kichik biznes subyektlari uchun muhim alternativ moliyaviy manba sifatida e'tirof etilgan.

O'zbekiston Respublikasida ham kichik biznesni qo'llab-quvvatlash maqsadida qator davlat dasturlari, soliq imtiyozlari va kreditlash mexanizmlari joriy qilingan. Biroq amaldagi tizimda ayrim muammolar saqlanib qolmoqda: kreditlarning yuqori stavkalari, ventur kapital bozorining yetarlicha rivojlanmaganligi, mikromoliya institutlarining imkoniyatlari cheklanganligi shular jumlasidandir. Shu nuqtai nazardan, xorij tajribasini o'rganish va uni milliy sharoitga moslashtirish kichik biznesning barqaror rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kichik biznesni moliyalashtirish masalalari so'nggi o'n yilliklarda nafaqat rivojlanayotgan davlatlarda, balki rivojlangan mamlakatlar miqyosida ham eng muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilib kelmoqda. Xususan, Jahon banki (World Bank), Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF), Osiyo taraqqiyot banki (ADB) kabi yirik xalqaro moliya institutlarining hisobotlarida kichik biznesni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan

moliyaviy instrumentlar, ularning milliy iqtisodiyotga ta'siri, innovatsion yondashuvlar va davlat siyosatining samaradorligi chuqur tahlil qilingan. Ularning ko'rsatkichlari shuni anglatadiki, kichik biznesni barqaror moliyaviy qo'llab-quvvatlamagan mamlakatlarda iqtisodiy o'sish sekinlashadi, bandlik imkoniyatlari qisqaradi va ijtimoiy barqarorlikka putur yetadi.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi ham kichik biznesni moliyalashtirish tizimlarining xilma-xilligini yaqqol namoyon qiladi. Masalan:

Germaniya tajribasi - KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau) rivojlanish banki orqali kichik biznesga uzoq muddatli, past foizli kreditlar taqdim etiladi, shuningdek, innovatsion korxonalarni rag'batlantirish uchun maxsus kredit liniyalari mavjud²⁴.

Janubiy Koreya tajribasi - startaplarni qo'llab-quvvatlashda venchur kapital bozorini rivojlantirish va davlat grantlari asosiy mexanizmlar sifatida ishlatiladi. Natijada Koreya iqtisodiyotida texnologik innovatsiyalarni tez tatbiq etish imkoniyati yaratilgan²⁵.

Turkiya tajribasi - KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi) agentligi orqali kichik va o'rta biznes subyektlariga imtiyozli kreditlar, grantlar, subsidiyalar hamda konsalting xizmatlari ko'rsatilib kelinmoqda. Bu esa kichik biznesning milliy iqtisodiyotdagi ulushini sezilarli oshirishga xizmat qiladi²⁶.

Mahalliy olimlar va O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy tadqiqotlar markazi mutaxassislari olib borgan tadqiqotlarda ham kichik biznesni moliyaviy qo'llashda qator to'siqlar mavjudligi ko'rsatib o'tilgan. Jumladan, tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan kreditlarning yuqori foiz stavkalari, venchur kapital bozorining shakllanmaganligi, mikromoliya institutlarining imkoniyatlari cheklanganligi kichik biznes subyektlarining keng rivojlanishiga to'siq bo'lmoqda. Shu sababli xorijiy tajribani o'rganish va uni milliy sharoitga moslashtirish zaruriyati kun tartibidagi dolzarb vazifalardan biri sifatida ko'rish mumkin.

Xalqaro va mahalliy ilmiy maqolalar, monografiyalar, xalqaro moliya institutlarining rasmiy hisobotlari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezident farmonlari, hukumat qarorlari va qonunchilik hujjatlari chuqur o'rganildi. Bu orqali kichik biznesni moliyalashtirishning nazariy asoslari, amaliy tajribalari va mavjud muammolari tizimli tahlil qilishga erishildi.

Qiyosiy tahlillarga ko'ra O'zbekiston tajribasi Germaniya, Janubiy Koreya va Turkiya tajribalari bilan solishtirildi. Bu jarayonda rivojlangan davlatlarda qo'llaniladigan samarali mexanizmlar va ularning milliy sharoitda qo'llash imkoniyatlari aniqlab chiqishga erishildi.

Shuningdek, turli mamlakatlarda mavjud moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining afzalliklari va kamchiliklari aniqlanib, umumlashtirildi. Olingan nazariy bilimlar asosida kichik biznesni moliyalashtirishning eng maqbul variantlari belgilandi.

²⁴ kfw Bankengruppe. (2022). Kfw SME Report: Financing Small and Medium-Sized Enterprises in Germany. Frankfurt am Main: kfw.

²⁵ Ministry of SMEs and Startups of Korea. (2021). Venture Capital and Startup Ecosystem in Korea. Seoul.

²⁶ KOSGEB (Small and Medium Enterprises Development Organization of Turkey). (2020). Annual Report on SME Policies and Support Programs. Ankara: KOSGEB.

Empirik asoslarga ko'ra Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi, Osiyo taraqqiyot banki, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi va Markaziy bankining rasmiy statistik ma'lumotlari asos sifatida foydalanildi. Bu esa tadqiqot natijalarining ilmiy ishonchliligini oshirdi.

Natijada ishlab chiqilgan metodologik yondashuv kichik biznesni moliyalashtirish tizimining nazariy asoslarini, xalqaro amaliyotdagi samarali tajribalarni va O'zbekiston iqtisodiy sharoitiga moslashtiriladigan mexanizmlarni aniqlash imkonini berdi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, kichik biznes subyektlarini moliyalashtirishda xalqaro tajribalar bir-biridan sezilarli darajada farq qiladi, ammo ularni birlashtiruvchi umumiy xususiyat - bu kichik biznes uchun qulay moliyaviy muhit yaratishdir. Qiyosiy tahlillar asosida quyidagi natijalar aniqlandi:

Germaniyada kichik va o'rta biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlashda KfW rivojlanish banki markaziy o'rin tutadi. Ushbu institut kichik biznes uchun uzoq muddatli, past foizli kredit liniyalarini taqdim etadi. Kreditlar asosan ishlab chiqarishni kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va ekologik loyihalarni moliyalashtirishga yo'naltiriladi. Natijada Germaniya iqtisodiyotida kichik biznesning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 50 % dan ortiqni tashkil etmoqda.

Janubiy Koreya tajribasi - Koreyada kichik biznes va startaplarni qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Bu mamlakatda venchur kapital bozorining faol ishlashi, davlat grantlari va innovatsion loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarining samaradorligi kichik biznesning tezkor rivojlanishiga olib kelgan. Ayniqsa, IT va texnologik sohalarda kichik startaplar qisqa muddat ichida yirik kompaniyalarga aylanish imkoniyatiga ega bo'lgan.

Turkiya tajribasi - Turkiyada KOSGEB agentligi kichik biznesni qo'llab-quvvatlashning markaziy tashkiloti hisoblanadi. Agentlik kichik tadbirkorlik subyektlariga imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, grantlar bilan bir qatorda, biznesni yuritish bo'yicha trening va konsalting xizmatlarini ham taqdim etadi. Ushbu tizim kichik biznesning nafaqat moliyaviy, balki tashkiliy va boshqaruv salohiyatini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston amaliyoti ko'ra mamlakatimizda kichik biznes subyektlari asosan tijorat banklari orqali moliyalashtiriladi. Davlat tomonidan kafolatlangan kredit liniyalari mavjud bo'lsa-da, kredit stavkalarining yuqoriligi, garov ta'minoti talablarining murakkabligi kichik tadbirkorlar uchun muammo tug'diradi. Shuningdek, mikromoliya institutlari, venchur kapital va crowdfunding kabi muqobil moliyaviy manbalar yetarli darajada rivojlanmagan. Shu bois kichik biznesning moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlari cheklanganligicha qolmoqda.

O'tkazilgan tahlillar asosida Germaniya, Janubiy Koreya va Turkiya tajribasidagi samarali mexanizmlarni O'zbekiston sharoitiga tatbiq etish kichik biznes uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi va ularning iqtisodiyotdagi ulushini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Xalqaro tajribani O'zbekiston sharoitiga moslashtirish jarayonida mamlakatimiz iqtisodiy, huquqiy va institutsional xususiyatlari alohida hisobga olinishi zarur. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni moliyalashtirishning samarali mexanizmlarini joriy etish nafaqat moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojni qondiradi, balki iqtisodiy o'sish, bandlik va innovatsion faoliyatning rivojlanishiga ham zamin yaratadi. Shu nuqtayi nazardan quyidagi yo'nalishlar muhim hisoblanadi:

O'zbekistonda kichik biznesni moliyalashtirish ko'p hollarda tijorat banklari bilan chegaralangan. Xalqaro tajribadan kelib chiqib, crowdfunding platformalari, biznes-inkubatorlar va akseleratorlar orqali investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini kengaytirish lozim. Bu mexanizm kichik loyihalarning dastlabki bosqichda ham moliyaviy resurslarga ega bo'lishini ta'minlaydi va yosh startaplarning rivojlanishiga yordam beradi. Germaniya va Turkiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, kichik biznes uchun imtiyozli kreditlar va soliq yengilliklari ularning faoliyatini barqarorlashtiradi. O'zbekistonda ham davlat kafolatlagan kredit liniyalarini kengaytirish, garov ta'minoti talablarini soddalashtirish, byurokratik to'siqlarni kamaytirish kichik biznesning moliyaviy resurslardan foydalanishini sezilarli darajada yaxshilaydi. Janubiy Koreya tajribasida bo'lgani kabi, venchur kapital fondlarini shakllantirish va rivojlantirish kichik biznes uchun muhim imkoniyatdir. Innovatsion loyihalarga sarmoya kiritish orqali yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish rag'batlantiriladi. Bu esa mamlakatimizda ilm-fan, texnologiya va ishlab chiqarishning integratsiyasini mustahkamlaydi.

Kichik tadbirkorlar uchun maxsus treninglar, seminarlar va konsalting xizmatlarini yo'lga qo'yish muhimdir. Moliyaviy savodxonlik darajasi oshgan sari tadbirkorlar kredit olish, investitsiya jalb qilish va resurslarni samarali boshqarish jarayonida mustaqil va oqilona qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Mikromoliya tizimi kichik biznes va aholining keng qatlamlariga tezkor, kam foizli kredit olish imkonini beradi²⁷. Xalqaro amaliyotda mikromoliya institutlari iqtisodiy jihatdan zaif qatlamlarni ham tadbirkorlik faoliyatiga jalb etishda samarali mexanizm sifatida o'zini oqlagan. Shu bois, O'zbekistonda ham ushbu tizimni rivojlantirish kichik biznesni kengaytirishda muhim omil bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, xalqaro tajribani O'zbekiston sharoitiga moslashtirish kichik biznesni moliyalashtirishda ko'p tarmoqli yondashuvni talab etadi. Bu jarayon davlat, xususiy sektor va xalqaro moliya institutlarining hamkorlikda faoliyat yuritishini taqozo etadi.

XULOSA

Kichik biznesni moliyalashtirishda xorijiy tajribadan foydalanish O'zbekiston uchun nafaqat qo'shimcha moliyaviy manbalarni shakllantirish, balki iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, innovatsion muhitni rivojlantirish va raqobatbardoshlikni oshirishda ham muhim

²⁷ Raximov, D. (2022). "O'zbekistonda mikromoliya institutlarining rivojlanish tendensiyalari." Iqtisodiyot va ta'lim jurnali, №2, 45-52-betlar.

imkoniyatlar yaratadi. O'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, Germaniya, Janubiy Koreya va Turkiya tajribalarini chuqur o'rganib, milliy sharoitga moslashtirish orqali kichik biznesni qo'llab-quvvatlashning samarali mexanizmlari joriy etilishi mumkin.

Birinchidan, Germaniyaning KfW banki orqali imtiyozli va uzoq muddatli kreditlash amaliyoti kichik biznes uchun qulay moliyaviy resurslar yaratishda O'zbekiston uchun dolzarbdir. Ikkinchidan, Janubiy Koreya tajribasidagi venchur kapital fondlari innovatsion startaplarni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Uchinchidan, Turkiyaning KOSGEB modeli orqali grant va subsidiyalar berish kichik biznesni davlat tomonidan moliyaviy rag'batlantirishda samarali yo'l sifatida ko'rib chiqilishi mumkin.

O'zbekiston sharoitida ushbu tajribalarni moslashtirish quyidagi natijalarga olib keladi:

- Kichik biznes subyektlarining moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlari kengayadi.
- Innovatsion va startap loyihalarni qo'llab-quvvatlashning samarali mexanizmlari shakllanadi.
- Yangi ish o'rinlari yaratilishi orqali aholi bandligi oshadi.
- Soliq imtiyozlari va moliyaviy yengilliklar tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantiradi.
- Mikromoliya va muqobil moliyalashtirish tizimlari iqtisodiy jihatdan zaif qatlamlarni ham tadbirkorlikka jalb etadi.

Umuman olganda, xalqaro tajribani O'zbekiston sharoitiga oqilona moslashtirish kichik biznesni moliyalashtirishda barqaror, samarali va innovatsion yondashuvlarni shakllantirish imkonini beradi. Bu esa o'z navbatida mamlakatning iqtisodiy o'sishi, yangi ish o'rinlari yaratish hamda aholining farovonligini oshirishga bevosita xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Asian Development Bank (ADB). (2021). Asia SME Finance Monitor 2020. Manila: ADB.
2. G'ulomov, S. S. (2020). Investitsiyalar va innovatsiyalarni moliyalashtirishda xorijiy tajribalar. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
3. International Monetary Fund (IMF). (2022). Financial Inclusion and Access to Credit for SMEs. IMF Policy Paper. Washington, DC.
4. Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (CERR). (2022). Kichik biznesni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha tahliliy sharh. Toshkent.
5. Jo'raev, M., & Mamatqulov, B. (2019). Moliyaviy bozorlar va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari. Toshkent: Universitet nashriyoti.
6. Karimov, A. (2021). O'zbekistonda kichik biznesni kreditlash tizimi va uning rivojlanish istiqbollari. Toshkent: Fan va texnologiya.
7. KfW Bankengruppe. (2022). KfW SME Report: Financing Small and Medium-Sized Enterprises in Germany. Frankfurt am Main: KfW.

8. KOSGEB (Small and Medium Enterprises Development Organization of Turkey). (2020). Annual Report on SME Policies and Support Programs. Ankara: KOSGEB.
9. Ministry of SMEs and Startups of Korea. (2021). Venture Capital and Startup Ecosystem in Korea. Seoul.
10. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2023). O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishi: statistik to'plam. Toshkent.
11. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Moliyaviy barqarorlik sharhi. Toshkent: Markaziy bank matbuot xizmati.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2017). Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida PF-4968-son Farmon. Toshkent.
13. Raximov, D. (2022). "O'zbekistonda mikromoliya institutlarining rivojlanish tendensiyalari." *Iqtisodiyot va ta'lim jurnali*, №2, 45-52-betlar.
14. Tursunova, N. (2021). "Kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlashda innovatsion yondashuvlar." *O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi*, №4, 67-74-betlar.
15. World Bank. (2023). *World Development Report: Financing for Small and Medium Enterprises*. Washington, DC: World Bank Group.